

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a
României

CĂLIMAN, CĂLIN

Al.G.Croitoru zis și Mister Keystone /

Călin Căliman; ed.: R. N. Carpen. - București :

Betta, 2015

ISBN 978-606-8396-20-0

I. Carpen, R. N. (ed.)

821.135.1-4

ISBN 978-606-8396-20-0

© Ed.Betta & Călin CĂLIMAN

Editor: *R.N. CARPEN*

Tehnoredactarea: *Gelu IORDACHE*

Realizare copertă : *Gelu IORDACHE*

Redactori carte și corectura: *Claudia MOTEA și*

Nicolae VASILE

Editura Betta

Tel. 0723-674.974

E-mail: bettarusu@yahoo.com

CĂLIN CĂLIMAN

Argument

AL.G.CROITORU,
zis
ȘI MISTER KEYSTONE

Editura BETTA, 2016

Dana Comnea, pe dealurile cu meri pădureți din Poieni

La ora vizionării filmului *Merii sălbatici*, nu știam prea multe despre AL.G.Croitoru-cineastul, nici nu prea aveam ce să știu (el nu avea la activ decât niște exerciții școlarești și „secundariatul“ la filmele altor confrăți, o contribuție care nu poate fi, nicidecum, decantată). Știam, însă multe despre actrița Dana Comnea, ea era starul feminin numărul unu al cinematografului noastre, jucase în câteva filme, *Alarmă în munți* de Dinu Negreanu (unde era vicleana și oacheșa Codiță), *Râpa dracului* de Jean Mihail (frumoasa Aniță, care fugea de acasă imediat după nuntă), *Viața nu iartă* de Iulian Mișu și Manole Marcus (obsedantul personaj al „fetei de la popotă“), *Cinci oameni la drum* de Gabriel Barta și Mihai Bucur (Marga), *Anotimpuri* de Savel Stîopul (unde era partenera lui Cristea Avram în scheciul „Arșița“), avea, așadar, la activ, o seamă de roluri performante, o carieră solidă pe care avea s-o îmbogățească până înspre sfârșitul anilor '70, când se va stabili în străinătate (cu alte roluri importante, în filme precum tripticul *De trei ori București*, cu scheciuri realizate de Horea Popescu, Mihai Iacob și Gopo, *Puterea și adevărul* de Manole Marcus, coproducția româno-germană *Răzbunarea*, care îl are ca scenarist al versiunii române chiar

pe AL.G.Croitoru!, *Parașutiștii* de Dinu Cocea, *Muntele ascuns* de Andrei Cătălin Băleanu și *Cercul magic* de David Reu). Am detaliat, iată, filmografia interpretativă a Danei Comnea, din două motive principale. Întâi, pentru a demonstra că, la ora filmului *Merii sălbatici*, actrița era, cum spuneam, principalul star feminin al filmului național – ceea ce noi, spectatorii de ieri, o știam prea bine, dar tineretul de azi nu prea are de unde s-o afle – și, în al doilea rând, pentru că distribuția Danei Comnea într-un rol principal din *Merii sălbatici*, Solomia, a însemnat, pentru mine, încă de la data premierei, un prim „semn de forță“ al regizorului-debutant AL.G.Croitoru. Solomia este, de fapt, personajul central încă din primele secvențe ale filmului, în care, pe dealul cu meri sălbatici din satul Poieni, doi bărbați, unul tânăr și altul în vârstă, fugăresc o femeie tânără, care aleargă disperată, cu o traistă în mână, o ajung din urmă, o trântesc la pământ și o bat fără milă, chiar dacă un bărbat care trecea pe acolo încearcă să intervină, fiind îndepărtat de însăși victima brutalei întâmplări. Înțelegem de la început că avem de a face cu un conflict sentimental și aflăm repede că femeia fugărită și bătută este Solomia, iar urmăritorii ei sunt Toma, soțul ei, și Dumitru, socrul, în timp ce bărbatul care trecea pe acolo este Cosma, omul care fusese singura dragoste a Solomiei, pe când fata avea doar 19 ani, înainte ca acesta să părăsească satul, fiind trimis la o școală din oraș. Ulterior, Solomia a fost măritată împotriva voinței ei cu băiatul bogătaşului Dumitru, acesta din urmă un om rău, care era de părere că femeia, ca să fie adevărată, trebuie bătută, drept pentru care existența chinuită a Solomiei se desfășura din bătaie în bătaie. Dar să vedem și distribuția, pe roluri, a filmului, pentru o mai bună receptare a conflictului: Dana Comnea (Solomia), Ștefan Ciobotărașu (Dumitru), Silviu Stănculescu (Toma), Emanoil Petruț (Cosma), Toma Dimitriu (Antim), Ileana Stana

Ionescu (Anica), Draga Olteanu (Saveta), Gheorghe Radu (Napeu), printre ceilalți interpreți fiind Nicolae Pomoje, Cătălina Pintilie, Ernest Maftai, Eugenia Eftimie, Ana Ramadan, Violeta Berbiuc, Elena Cruceanu, Emil Bozdogescu, Emil Boroghină. Acțiunea propriuzisă a filmului începea în zilele premergătoare unei alte nunți, fratele lui Cosma se însura cu Medena, o fată veselă, „plină de viață“, iar Solomia a vrut să le ia mirilor câte un dar, drept pentru care, o pornise spre oraș, cu o traistă de bani, dar soțul și socrul au urmărit-o, au prins-o și, cum am văzut, au bătut-o violent, acuzând-o că e hoață. Din acel moment Solomia se hotărăște s-o rupă cu trecutul. „Miezul fierbinte“ al filmului (ca să parafralez titlul unui viitor – atunci – film al regizorului) îl constituie nunta de care vorbeam, desfășurată după toate datinile „din bătrâni“, secvențele respective vorbind explicit despre vocația etnografică a regizorului. Solomia, năpădită de amintiri triste (pentru că propria ei nuntă a semănat mai mult cu o „vânzare“), părăsește nunta și își îneacă amarul într-o claie de fân din apropiere, unde e găsită de Cosma. Dar relația lor, întreruptă vreme de zece ani, nu se poate reface, așa, dintr-o dată. A doua zi, însă, pe când Solomia, cu soțul și socrul descărcau o căruță de fân, dintr-o dată femeia aruncă furca și iese pe poartă, părăsind casa cea arătoasă în care și-a îngropat tinerețea, și îndreptându-și pașii spre căsuța sărăcăcioasă a părinților săi. Regizorul AL.G.Croitoru are abilitatea să „încheie“ filmul cu un „final deschis“, lăsând la latitudinea spectatorului continuarea intrigii, facilitând ceea ce atât de frumos o spune Radu Cosașu, „filmul din capul spectatorului“, adică seria a doua – să-i zicem – din *Merii sălbatici* (pe care fiecare spectator o „regizează“ în felul lui). Până una-alta, rețin faptul că scenaristul filmului *Merii sălbatici* este scriitorul clujean Vasile Rebreanu, acesta fiind, din punctul meu de vedere, un al doilea „semn de forță“ al regizorului-

debutant, nu numai pentru că autorul scenariului mi-a fost, cinci ani de zile, coleg de facultate, ci pentru că știam bine că este un prozator dotat, de real talent, date fiind scrierile sale literare (demne de un Rebreanu!) publicate până la acea vreme. Și ar mai fi un „semn de forță“ al regizorului-debutant peste care nu putem trece prea repede: este îmbucurător faptul că fiul satului vrâncean Bogza a intrat în lumea cinematografului printr-un film despre lumea unui sat contemporan, așadar cu un film în care să se simtă „acasă“, într-un mediu pe care-l cunoaște atât de bine, și care i-a permis, totodată, afirmarea plenară a vocației sale etnografice (cum se întâmplă în secvențele nunții), o vocație pe care filme ulterioare, de lung și scurt metraj, aveau s-o confirme și s-o consolideze. Putem conchide, așadar, fără teama de a greși, că regizorul a intrat „cu dreptul“ în lumea cinematografică, debutul său fiind susținut nu numai de principalii interpreți, cu Dana Comnea, Ștefan Ciobotărașu, Silviu Stănculescu și Emanoil Petruț în frunte, ci și de bunii profesioniști ai „echipei de filmare“, scenaristul Vasile Rebreanu, operatorul de imagine Octavian Basti, scenografa Elena Forțu, autoarea costumelor Lucia Metsch, compozitorul Liviu Glodeanu, sunetistul Tiberiu Borcoman, monteuză Margareta Anescu. Filmările au avut loc îndeosebi în Țara Făgărașului, dar și în alte părți, între lunile iulie și octombrie 1964, exterioarele fiind realizate la Drăguș, Sâmbăta de Sus, Apold, Victoria, Fundulea, Pasărea, Mogoșoaia, Buftea, iar interioarele la Buftea. Și ar mai fi un amănunt care, probabil, și el, m-a determinat să pornesc această carte: *premiera filmului a avut loc exact în ziua în care împlineam 30 de ani, adică la 17 mai 1965...*

Cele patru anotimpuri ale vieții

Despre cele patru anotimpuri ale vieții vorbește următorul film de lung metraj al regizorului AL.G.Croitoru, *Vârstele omului*, a cărui premieră a avut loc în aprilie 1969. Înainte, însă, de a spune câte ceva despre acest film, aș aduce în discuție faptul că, în 1963, regizorul Savel Stiopul realizase și el un film despre cele patru anotimpuri ale vieții, intitulat chiar *Anotimpuri*, compus din patru scheciuri, *Contrapunct în alb* (copilăria, cu Luminița Zaharia și Mircea Athanasiu), *Incertitudini* (tinerețea, cu Magda Popovici și Cornel Dumitraș), *Arșița* (maturitatea, cu Dana Comnea și Cristea Avram) și *Zile grele* (bătrânețea, cu Tanți Cutava Barozzi și Ștefan Braborescu). Chiar dacă nu există nicio altă asemănare între cele două filme, am adus în discuție filmul poetic al lui Savel Stiopul pentru că personajele din *Vârstele omului* trec și ele prin cele patru anotimpuri ale vieții. Regizorul-scenarist AL.G.Croitoru, însoțit în demersul său de operatorii de imagine George Cristea și Mircea Mladin, și-a propus o incursiune în universul unor frumoase și inepuizabile tradiții folclorice. Până aici, intențiile autorului sunt sinonime cu ale unui documentar etnografic care vrea să consemneze pe ecran obiceiuri păstrate peste veacuri, din diferite județe ale țării. Dar *Vârstele omului* – deși bate „la porțile frumuseții“ folclorice – n-a vrut să fie doar un documentar etnografic. Filmul are și

elemente de ficțiune, o poveste a lui, cu zvonuri de legendă, cu un pronunțat caracter simbolic. Doi copii, apoi doi tineri la vârsta primei iubiri (copiii de ieri, adulții de mâine) pornesc „în lume“, prin țară, în căutarea unei flori roșii pe care băiatul o dăruise fetei, dar pe care apele repezi ale unui râu de munte au dus-o departe. Cei doi tineri parcurg în călătoria lor toate vârstele omului, până ajung, bătrâni, la mare. Țărșul mării este și țărșul vieții și acolo, pe malul mării (după ce filmul sugerează reluarea permanentă a ciclului vieții, printr-o secvență care amintește de început) rămân doar urme de pași pe nisip, repede șterse de apele mării. Îndeosebi ca documentar etnografic, filmul are calități evidente. Ajunge să amintim de frumoasele dansuri – Învârtita oșenească sau Călușul oltenesc, Fecioreasca fetelor de la Crihalma sau Hora Moldovenească – și de superbe costume populare din diferite județe ale țării, care alcătuiesc substanța folclorică a peliculei. Melodii străvechi, rostite sau cântate, constituie un leit-motiv cu mare forță emoțională. Nici ca film de ficțiune, însă, filmul nu este lipsit de calitate. Autorul operează, cum spuneam, cu simboluri – simbolice sunt și soarele, și vântul, și râul, și floarea roșie a dragostei, și țărșul mării, și vârstele omului, și câte altele –, și în această suită metaforică deslușim influențe de basm pe care filmul le încorporează armonios în țesătura acțiunii. Din această întrepătrundere rezultă caracterul singular al filmului, nu numai în filmografia autorului ci și în ansamblul producției naționale, și – chiar dacă între cele două intenții artistice nu se produce întotdeauna convenita simbioză – filmul a fost primit cu interes de critica vremii și în studiile publicate ulterior. Am scris și eu o cronică amplă, în zilele premierei [apărută în „Contemporanul“ nr. 17 (1176) din 25 aprilie 1969], din care am preluat câteva idei în comentariul de față. Dar iată ce scria criticul ieșean Ștefan Oprea, în volumul său „Diorame cinematografice“: „Alec Croitoru și-a

propus să arate lumii ce comori există pe acest pământ românesc, cine sunt oamenii care-l populează de milenii, cum sunt și cum gândesc ei, care este filosofia lor asupra vieții. Este un film cu reflexe de tristețe și cu explozii de optimism – atât de specifice nouă –, este o meditație asupra vieții și asupra morții, asupra trecerii și rămânerii noastre continue pe pământ. Este filmul care a surprins legătura organică a omului cu văzduhul, cu apa, cu cerul, dar mai ales cu pământul, pământul e bogat ca și sufletul omului, iar oamenii sunt bogați ca pământul, neliniștiți și nesfârșiți ca marea, fremătători ca pădurile și statornici ca munții“. Debuta în acest film, la o vârstă foarte tânără, Micaela Caracaș, care juca alături de Vistrian Roman (în episodul „primei iubiri“), jucau și copiii din primul anotimp al vieții, Carmen Rusu și Iura Constantin, mama lor, Eugenia Bosînceanu, mai jucau Matilda Bașta și Mircea Bașta (interpreții vârstei mature), Ioana Ciomârțan și Nicolae Veniaș (în vârsta bătrâneții). Într-un pliant publicitar bilingv (franco-englez) al filmului *Vârstele omului*, „Les âges de l’homme“ („The Ages of Man“), destinat călătoriilor prin lume ale filmului, se pot citi, într-un „Argument pentru un film unic în felul lui“, într-o traducere liberă, următoarele: „Izvorul de inspirație al acestui film unic în felul lui – baladă, și totodată feerie cinematografică – este bogăția și frumusețea folclorului și etnografiei românești, captate în forma lor originală, exprimate prin cântece, dansuri, tradiții, obiceiuri, costume populare prezentate în ambianța lor caracteristică. Astfel filmul aduce pe ecran, într-o chintesență simbolică, structura sufletească intimă, particulară, a oamenilor trăitori în spațiul românesc. Găsim aici elemente ale filosofiei vieții și morții, iubirii și prieteniei, proprii poporului. Toate acestea relevă străvechea preocupare a omului de a-și parcurge viața astfel încât să lase posterității mărturia trecerii sale cu rost prin lume. Simbolurile filmului sugerează o introspecție sufletească, sur-

prinsă în contextul evenimentelor decisive ale vieții de-a lungul celor patru vârste. De la tinerețe până la bătrânețe. Prin aceste aspecte ale temei, filmul regizorului Alecu Croitoru depășește o limitare folclorică, etnografică, de esență națională, pentru a accede la universalitate, la o generalizare filosofică. Tonul povestirii, care urmărește destinul personajelor de-a lungul celor patru episoade, și narațiunea propriu-zisă susțin plenar finalitățile filmului. Este o încântătoare poveste de dragoste tandră și vie, optimistă și dramatică, traversată de o emoție și o puritate perfecte, cu reflexul unei poezii intime, marcată de gândurile omului simplu față de marile momente ale existenței sale agitate“. Filmul *Vârstele omului* a avut și un „pui“, scurt metrajul *Anotimpul miresei*, episodul „primei iubiri“ și nunta celor doi protagoniști – interpretați de aceiași Micaela Caracaș și Vistrian Roman –, un film multipremiat peste hotare și bine primit de critica internațională. Iată, de pildă, ce scria criticul francez René Doumène în cotidianul *Coastei de Azur „Nice Matin“*, după câteva referiri la alte două-trei filme, sub titlul „Pretendenți la premiile festivalului“: „Cu totul diferit vorbim despre opera românului Alecu Croitoru *Anotimpul miresei*: o temă foarte simplă, o nuntă într-un sat românesc. Autorul a reușit pe de o parte un film interesant din punct de vedere etnografic (costume, dansuri și cântece folclorice surprinse în forma lor originală, exprimând structura intimă, particulară a sufletului românesc), o veritabilă feerie cinematografică debordând de vitalitate, culoare și emoție a unei perfecte purități, a unei mari poezii intime. Din acest punct de vedere, realizarea ralantiului dă anumitor scene un aspect de măreție și minunăție care nu te pot lăsa indiferent. Filmul reprezintă o încântătoare poveste de dragoste, povestea tuturor tinerilor din întreaga lume“. Să spun, totuși, și unul dintre marile mele regrete cinematografice când vorbesc despre *Vârstele omului* și despre *Anotimpul mire-*